

N:o 184.

Uppläst och godkänd hos Första Kammaren den 19 maj 1905.
— — — — Andra Kammaren den 19 — —

*Riksdagens skrifvelse till Konungen, i anledning af väckta
motioner i fråga om proportionellt valsätt vid val af
Riksdagens utskott m. m.*

(Konstitutionsutskottets utlåtande n:o 16.)

Till Konungen.

Inom Riksdagen hafva i särskilda motioner framställningar gjorts om införande af proportionellt valsätt vid val af Riksdagens utskott m. m.

Redan vid den första riksdagen efter det nuvarande representationsskickets antagande väcktes, i sammanhang med upprättande af arbetsordning för Andra Kammaren, förslag om det proportionella valsättets tillämpning vid val af ledamöter till konstitutions-, stats- och bevillningsutskotten, men, ehuru frågan då endast af formella skäl ej kunde komma under Riksdagens pröfning, fick den likväl sedermera hvila ända till 1878 års riksdag. Då väcktes inom Andra Kammaren af herr H. L. Rydin en motion om införande i § 75 riksdagsordningen af ett tillägg, genom hvilket de olika meningsgrupper, som kunde inom kamrarna förefinnas, skulle beredas utväg att, i ett visst förhållande till hvarje sådan grupps personantal, i Riksdagens utskott insätta medlemmar, samt såmedelst skulle kunna förebyggas, att utskottsvalen ginge uteslutande i den riktning, som

en enda menings flertal funne för godt bestämma. Konstitutionsutskottet afstyrkte emellertid motionen, och denna hemställan blef af båda kamrarna bifallen. Frågan återkom vid 1896 års riksdag, då ledamoten af Andra Kammaren herr S. Palme uti afgifven motion föreslog en skrifvelse till Eders Kungl. Maj:t med begäran om utredning angående det proportionella valsättets användande vid val inom Riksdagens kamrar. Icke heller detta förslag lyckades tillvinna sig någondera kammarens bifall. Vid 1897 års riksdag väcktes inom Andra Kammaren ånyo motion i samma syfte af herr J. Nydal. Dennes förslag anslöt sig i hufvudsak till den vid 1896 års riksdag af Eders Kungl. Maj:t för vissa riksdagsmannaval föreslagna valmetoden, hvilken utgjorde en i någon mån modifierad tillämpning af det valsätt, som intill år 1891 användes vid val af ledamöter i danska riksdagens landsting och i dess utskott. Äfven denna motion blef af Riksdagens båda kamrar afslagen. Frågan fick härefter anstå till 1902 års riksdag, då herr Ernst Carlson uti en inom Andra Kammaren afgifven motion föreslog en sådan ändring af § 75 riksdagsordningen, att vid val, som af kammare förrättades, proportionellt valsätt, byggdt på den i Danmark tillämpade s. k. Andräska valmetoden, skulle användas, därest minst en tiondedel af kammarens ledamöter därom gjorde framställning. Motionen blef af konstitutionsutskottet afstyrkt och Första Kammaren biföll utskottets hemställan, medan Andra Kammaren för sin del antog en af friherre Barnekow med flere vid utlåtandet fogad reservation, åsyftande sådana ändringar i riksdagsordningen, att det af motionären föreslagna proportionella valsättet skulle användas vid utskottsval och val af sådana deputerade, som i 50 § riksdagsordningen afsåges, därest minst en femtedel af kammarens ledamöter sådant begärde. Vid 1904 års riksdag förelägo inom Andra Kammaren två motioner i ämnet, nämligen af herr G. Lindgren i Islingby och herr J. Ericsson i Vallsta. Båda motionerna anslöto sig till ofvannämnda af Andra Kammaren bifallna reservation med den skillnaden, att herr Lindgren uttalade sig för, att användandet af det proportionella valsättet skulle göras fakultativt, medan herr Ericsson föreslog en obligatorisk tillämpning af dylikt valsätt. Konstitutionsutskottet afstyrkte båda motionerna och Första Kammaren biföll hvad utskottet hemställt. Andra Kammaren däremot biträdde en af samma kammarens utskottsledamöter afgifven reservation, innefattande bifall till herr Ericssons motion.

Den nu änyo upptagna fråga angående det proportionella valsättets tillämpning vid val inom Riksdagens kamrar finner Riksdagen förtjänt af synnerligt beaktande. Uppenbart är, att, hvad utskotten beträffar, såväl rättvisa som billighet tala för, att de olika meningsgrupperna inom kamrarna blifva i förhållande till sin numerära styrka i utskotten företrädda, äfvensom att partierna beredas tillfälle att i dem invälja personer, som de själfva anse för sig representativa. Visserligen hafva redan under nuvarande förhållanden, och särskildt sedan partierna inom kamrarna blifvit mera jämnstarka, dessa synpunkter i viss mån vunnit beaktande. Men då någon garanti icke finnes för att så alltid skall komma att ske, utan en ändring härutinnan kan, såsom erfarenheten från en icke alltför aflägsen tid gifvit vid handen, tänkas komma att inträda, när sådana frågor stå på dagordningen, i hvilka partinotsatserna göra sig starkt gällande, har Riksdagen funnit redan detta förhållande innebära tillräckligt talande skäl för vidtagande af en sådan ändring i nu gällande valsätt, att minoritetens billiga anspråk på att få deltaga i ärendenas beredning under alla omständigheter varder fullt tryggad.

Icke blott ur nu angifna synpunkter finner Riksdagen erforderligt, att det proportionella valsättet införes vid utskottsvalen. Äfven rent praktiska skäl tala för en dylik anordning. Utskottens uppgift att förbereda de olika frågor, som komma under Riksdagens pröfning, så ock att jämkas mellan kamrarna, då dessa stannat i olika beslut, gör det synnerligen önskvärdt, att redan vid ärendenas förberedande behandling minoritetens män lämnas tillfälle att, med den sakkunskap och erfarenhet de måste antagas äga i ej mindre män än majoritetens, framföra de skäl och grunder, som från deras ståndpunkt böra blifva de bestämmande vid ärendenas slutliga afgörande. Gifvet är, att utredningen af de olika frågorna därigenom måste vinna i allsidighet och grundlighet på samma gång som större möjlighet skulle förefinnas för en sammanjämkning af de olika åsikter, som äro inom Riksdagen representerade.

Hvad ofvan anförts synes Riksdagen jämväl kunna i tillämpliga delar göras gällande i fråga om val af de särskilda deputerade, som i § 50 riksdagsordningen afses.

Föreligga sålunda enligt Riksdagens mening fullgiltiga skäl för införande af proportionellt valsätt vid utskottsval och val af nyssnämnda särskilda deputerade, finner sig Riksdagen däremot icke

öfvertygad om lämpligheten af att låta detta valsätt komma till användning vid utseendet af sådana nämnder, hvilka af Riksdagen tillsättas med rätt att i vissa angifna fall besluta eller förrätta val i Riksdagens ställe, äfvensom af andra Riksdagens delegationer än utskott. Dessa nämnders och delegationers uppgift är nämligen af den från utskottens ändamål skiljaktliga natur, att det med fog kan göras gällande, att de inom Riksdagens kamrar rådande majoriteterna böra på dylika val kunna utöfva det afgörande inflytandet. Riksdagen har på grund häraf icke ansett sig böra förorda det proportionella valsättets införande vid val af ifrågavarande nämnder och delegationer.

Vidkommande den valmetod, som för utskottsvalen bör komma till användning, finner Riksdagen uppenbart, att å densamma måste ställas fordran på enkelhet och lättfattlighet på samma gång som den på ett fullt tillfredsställande sätt fyller sitt ändamål. Med biträde af sakkunnig person hafva inom konstitutionsutskottet utarbetats tvenne särskilda valmetoder (*Bil.*), hvilka sinsemellan förete den likheten, att de bygga på den s. k. D'Hondtska fördelningsregeln. Medan den ena af dessa metoder, med vissa af valens natur påkallade förenklingar, nära ansluter sig till den af Eders Kungl. Maj:t för val af ledamöter till Riksdagens Andra Kammare föreslagna listmetoden, karakteriseras den andra metoden särskildt däraf, att den i möjligaste mån anpassar sig efter den vid utskottsvalen numera rådande praxis samt därjämte bereder de olika partierna tillfälle att, på samma gång de blifva representerade i förhållande till sin styrka, i utskotten insätta de ledamöter, partiet anser böra i främsta rummet ifrågakomma, äfvensom att under valens fortgång taga hänsyn till resultatet af redan förrättade val. Då emellertid vissa detaljer af dessa båda valmetoder ansetts böra ytterligare utarbetas, och det dessutom syntes Riksdagen lämpligt, att jämväl andra för ifrågavarande val lämpade metoder göras till föremål för pröfning, har Riksdagen funnit sig böra hemställa, att en fullständig utredning i berörda afseende måtte genom Eders Kungl. Maj:ts försorg verkställas.

Slutligen vill Riksdagen såsom sin åsikt framhålla, att det måste anses vara principiellt oriktigt att införa de närmare bestämmelserna angående det proportionella valsättet i de reglementariska föreskrifterna för Riksdagen, öfver hvilka denna ensam äger be-

slutanderätt. Dylika bestämmelser äro nämligen af den vikt, att de böra i grundlag intagas.

På grund af hvad sålunda anförts, får Riksdagen anhålla, det Eders Kungl. Maj:t ville låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till införande af proportionellt valsätt vid de i §§ 37 och 50 riksdagsordningen föreskrifna val.

Stockholm den 19 maj 1905.

Med undersätlig vördnad.

Bil.

Förslag

till proportionellt valsätt vid val af Riksdagens utskott m. m.

Alternativ 1.

Riksdagsordningen.

§ 75.

1. Vid alla val iakttages, att namnsedlarne, så framt de skola blifva gällande, böra vara enkla, slutna, hoprullade, omärkta och fria såväl från all tvetydighet i anseende till personernas namn, som från oriktighet i anseende till deras antal. Mellan personer, som vid val undfått lika antal röster, skiljes genom lottning, när så erfordras.

2. Vid val, som enligt 37 och 50 §§ af kammare förrättas, skall förfaras på följande sätt. Af hvarje röstande afgifves en sedel, innehållande allenast ett namn och afseende val af såväl ledamöter som suppleanter, där bägge

Alternativ 2.

Riksdagsordningen.

§ 75.

1. Vid alla val iakttages, att namnsedlarne, så framt de skola blifva gällande, böra vara enkla, slutna, hoprullade, omärkta och fria såväl från all tvetydighet i anseende till personernas namn, som från oriktighet i anseende till deras antal. Mellan personer, som vid val undfått lika antal röster, skiljes genom lottning, när så erfordras.

2. De i 37 och 50 §§ föreskrifna val skola förrättas efter proportionell valmetod, så snart valet afser mer än en person. Närmare regler om huru härvid skall förfaras meddelas i reglementariska föreskrifter för Riksdagen.

dera skola väljas. De platser, som äro att besätta, fördelas, särskildt för val af ledamöter och särskildt för val af suppleanter, mellan de olika sedlarne efter den grund, att, då någon sedel tillerkännes plats för viss röstmängd, samma röstmängd medför lika rätt för hvarje annan sedel, och på det sätt, att platserna, en efter annan, tilldelas den af de olika sedlarne, som för hvarje gång uppvisar det största jämförelsetalet. Jämförelsetalet är för hvarje sedel dess rösttal, så länge sedeln ännu icke fått någon plats sig tillerkänd, halfva rösttalet, så länge sedeln erhållit allenast en plats, tredjedelen af rösttalet, så länge sedeln erhållit allenast två platser, och så vidare i fortsatt följd. Äro, i fråga om någon plats, två eller flera af jämförelsetalen lika, äge den sedel företräde, hvars rösttal är störst. Äro äfven rösttalen lika, afgör lotten företrädet mellan sedlarna. De platser, som sålunda tillkomma en sedel, besättas på det sätt, att den, hvars namn finnes uppfördt å sedeln, i främsta rummet förklaras vald. hvarefter denne eller den ledamot af kammaren, han för händelse af förfall befullmäktigat, på talmannens anmodan å väljarnes vägnar nämner dem, som skola intaga de öfriga platserna, och dessa äfvenledes förklaras valda. Den ordning, i hvilken talman- nen framställer sådan anmodan, som nu nämnd, är, bestämmes af de olika sedlarnes rösttal, så att ett högre rösttal har företräde framför ett lägre, samt, där rösttalen äro lika, genom lottning.

3. Mellan de enligt mom. 2 valde bestämmes ordningen, därest de förut tillhört ifrågavarande utskott eller nämnd, efter det antal riksdagar, de inom samma varit ledamöter eller suppleanter, men eljest, eller i händelse detta antal är lika, medelst lottning; dock att, då ledamot är hindrad tjänstgöra, af samma väljare utsedd suppleant skall

Reglementariska föreskrifter för Riksdagen.

§ 4. De i R.O. 37 och 50 §§ omförmälda val skola förberedas och utföras på sätt här nedan och i §§ 5 till och med 11 sägs.

Innan dylikt val företages, utsätter hvarje kammare för sin del tid, då förslagslistor å sådana ledamöter af kammaren, som anses böra vid valen ifrågakomma, skola till talmannen inlämnas.

Förslagslistorna må innehålla huru många eller huru få namn som helst.

Sedan desamma inkommit, anslås de af talmannen, med angifvande af förslagsställarnas namn.

§ 5. Kammarledamot, som blifvit föreslagen till samma uppdrag å mer än en förslagslista, må kunna, vare sig muntligen eller skriftligen, hos talman- nen fordra sitt namn uteslutet från alla listor utom en; dock att sådan framställning må göras senast å det här nedan omförmälda sammanträde.

§ 6. Senast dagen före valet sammanträder kammaren för slutjustering af förslagslistorna. Å detta sammanträde må endast följande jämkningar göras i de föreslagna listorna:

1:o anmäler talmannen de uteslutningar, som på grund af till honom ingångna framställningar enligt § 5 äro att företaga å listorna;

2:o äger kammarledamot, som står upptagen å mer än en förslagslista, rätt att göra dylik framställning;

3:o äger jämväl förslagsställare rätt att utesluta från den af honom föreslagna listan namn, som befinnes upptaget äfven å annan förslagslista;

4:o äger förslagsställare, hvilkens förslagslista blifvit ändrad genom sådan uteslutning, som här ofvan under 1:o) till och med 3:o) sägs, rätt att fullständiga sitt förslag genom uppförande å detsamma af namn å lika många

i hans ställe inträda, där sådan är tillstädes.

kammarledamöter, som de från förslaget uteslutna, skolande härvid iakttagas, att endast namn å sådana kammarledamöter må upptagas, som icke redan äro upptagna å de ursprungliga förslagslistorna, och att de nya namnen på listan få sin plats efter dem, som förut äro upptagna därå.

De justerade förslagslistorna anslås så fort ske kan.

§ 7. De vid valet afgifna röstsedlarna skola öfverensstämma med någon af de justerade förslagslistorna, vid äfventyr att röstsedeln eljest kasseras.

§ 8. Sedan de för hvarje särskild förslagslista afgifna röster sammanräknats, fördelas de utskotts- eller delegationsplatser, som valet afser att besätta, mellan listorna sålunda, att platserna, en efter annan, tilldelas den af de olika listorna, hvilken för hvarje gång uppvisar det största af nedan angifna jämförelsetal.

Jämförelsetalet är för hvarje lista dess rösttal, så länge listan ännu icke fått någon plats sig tillerkänd; därefter halfva rösttalet, så länge listan erhållit allenast en plats; därefter tredjedelen af rösttalet, så länge listan erhållit allenast två platser; och så vidare i fortsatt följd.

Äro i fråga om någon plats två eller flera af jämförelsetalen lika, äge den lista företräde, hvars rösttal är störst. Äro äfven rösttalen lika, skilje lotten.

Har en lista redan erhållit så många platser, som listan upptager kammarledamöter, varde den från vidare jämförelse utesluten.

§ 9. Allt efter som, enligt det i föregående paragraf angifna förfarande, en plats tilldelas viss lista, uppföres den kammarledamot såsom vald till ledamot af utskottet eller delegationen, hvilken efter ordningen å förslagslistan är därtill närmast berättigad. Skulle härvid inträffa, att den närmast berättigade

tigade redan förut blifvit antecknad såsom vald, tages i stället från samma lista den efter honom närmast berättigade.

§ 10. Sedan enligt ofvan beskrifna förfarande valen af utskottsledamöter äro afslutade, ske suppleantvalen utan ny omröstning genom upprepande, förmedelst samma röstsedlar, af samma förfarande, som vid valen af ledamöter iakttagits, hvarvid listorna anses omfatta endast de personer, som icke redan blifvit valda till utskottsledamöter.

§ 11. Vid inkallande af suppleanter iakttages, att vid förfall för ledamot inkallas så vidt möjligt suppleant, som varit upptagen å samma förslagslista som den frånvarande ledamoten. I öfrigt äga suppleanterna företräde i den ordning, i hvilken de antecknats såsom valda.